

MONITOR RACISME & EXTREMISME

RACISTISCH EN EXTREEMRECHTS GEWELD IN 2006

JAAP VAN DONSELAAR | WILLEM WAGENAAR

**Anne Frank Stichting | Onderzoek en Documentatie
Universiteit Leiden | Departement Bestuurskunde**

© Anne Frank Stichting | Universiteit Leiden, 2007

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	2
2. Definiëring en afbakening.....	2
3. Historische schets.....	4
4. Extreemrechts in Nederland: recente ontwikkelingen	6
5. Dataverzameling	9
6. Aarde en omvang van voorvallen in 2006	10
7. Trends in 2006	14
8. Onderrapportage.....	19
9. Vooruitblik op 2007	20
10. Slot	20

1. Inleiding

Dit is de negende geweldsrapportage van de *Monitor Racisme & Extremisme*, uitgevoerd door de Anne Frank Stichting en de Universiteit Leiden. Het project wordt gesteund door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zeven maal werd deze rapportage gepubliceerd als onderdeel van een brede rapportage en een keer, in 2003, waren de geweldscijfers aanleiding om een eigenstandige publicatie in de vorm van een cahier uit te brengen.

Dit is de eerste keer dat we een eigenstandige digitale rapportage naar buiten brengen over dit onderwerp. Directe aanleidingen daarvoor zijn de lancering van de website van de *Monitor Racisme & Extremisme* in 2006¹ en de succesvolle samenwerking met het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Deze samenwerking maakt het mogelijk om in korte tijd beter materiaal voorhanden te krijgen. Daardoor was het mogelijk om tot een goede, gesystematiseerde rapportage met cijfers over 2006 te komen. Het lijkt ons zinvol om deze rapportage nu te publiceren en niet te wachten tot een nieuwe brede rapportage, die naar verwachting eind 2008 zal verschijnen.

Deze rapportage bevat ons verslag van onderzoek naar racistisch en extreemrechts geweld in het jaar 2006.

2. Definiëring en afbakening

Over de vraag wat racistisch geweld is, en wat extreemrechts geweld, lopen de meningen uiteen. Ook statistische gegevens over deze verschijnselen, voor zover voorhanden, roepen vaak discussie op, onder andere vanwege 'onderrapportage': veel voorvallen worden niet gemeld bij de politie (of elders) en blijven slechts bekend in kleine kring, soms alleen bij dader en slachtoffer. Slechts een deel van het verschijnsel wordt zichtbaar, terwijl een vermoedelijk groter, maar onbekend deel verborgen blijft.

De problematiek van racistisch en extreemrechts geweld levert aanzienlijke definitie- en afbakeningsproblemen op, want aan gewelddadige voorvallen kunnen uiteenlopende aspecten worden onderscheiden. Zo kan een geval van racistische bekladding door de een als een bedreiging worden gezien, terwijl een ander het liever als een vorm van vernieling ziet. Weer een ander kan van mening zijn dat het desbetreffende voorval het vermelden niet eens waard is. Het is de vraag wie precies uitmaakt hoe het voorval wordt benoemd en geïnterpreteerd. Omdat in veel gevallen de daders onbekend blijven, zijn de motieven en achtergronden van de dader moeilijk te achterhalen. Daarnaast kan door onbekendheid van de dader een voorval door de een serieuzer worden geschat dan door een ander. Een vraag die niet zelden is opgeworpen: was het wel een racistische aanslag of was het veeleer kwajongenswerk?

Vanwege al deze uiteenlopende perspectieven - in sociologisch jargon: de verschillende 'definities van de situatie' - verdient het aanbeveling de werkomschrijving van racistisch geweld ruim te houden.²

¹ <http://www.monitorracisme.nl>

² Zie voor een uitvoeriger behandeling F. J. Buijs & J. van Donselaar, *Extreem rechts: aanhang, geweld en onderzoek*, Leiden: LISWO 1994, p. 55-64.

Onder geweld wordt in dit verband verstaan:³

gedrag waarbij de ene partij de andere partij opzettelijk schade toebrengt, of ermee dreigt dat te doen, en waarbij dit gedrag in hoofdzaak is gericht op fysieke aantasting van objecten en/of personen.

In aansluiting hierop kan onder racistisch geweld worden verstaan:⁴

die vorm van geweld waarbij de slachtoffers of doelwitten zijn uitgekozen vanwege hun etnische, raciale, etnisch-religieuze, culturele of nationale herkomst.

Racistisch geweld kan uiteenlopende interetnische dimensies hebben:

- autochtoon versus allochtoon, ofwel 'blank tegen zwart';
- het omgekeerde: allochtoon versus autochtoon, ofwel 'zwart tegen blank';
- allochtoon versus allochtoon die tot een andere etnische groep behoort, bijvoorbeeld een confrontatie tussen een groep Antillianen en een groep Marokkanen.

De laatste jaren zijn vooral de tweede en derde categorie in betekenis toegenomen.⁵ Het beeld is gedifferentieerder geworden: bij racistisch geweld moet men niet meer uitsluitend aan autochtoon ouderschap denken, maar ook aan allochtoon ouderschap, terwijl het slachtofferschap zowel allochtoon als autochtoon kan zijn. *Extreemrechts* geweld kan racistisch van aard zijn, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn. Extreemrechtse groepen hebben traditioneel veelal een tweeledig vijandbeeld. Men keert zich tegen – in rechtsextremistisch jargon – 'volksvreemde' en 'volksvijandige elementen'. In het nationaalsocialisme van voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog golden vooral joden en zigeuners als volksvreemd. Na 1945 is 'volksvreemd' in de extreemrechtse gedachtewereld verbreed en worden daar ook meer in het algemeen allochtonen toe gerekend. Volksvijandig - vanuit extreemrechts perspectief - zijn de politieke tegenstanders van extreemrechts. Het kan gaan om antifascistische activisten en demonstranten, maar ook om politici en bestuurders die maatregelen treffen tegen extreemrechts of maatregelen nemen ten gunste van allochtonen. Kortom: extreemrechts geweld kan racistisch zijn, maar ook gericht tegen mensen die als tegenstanders worden beschouwd.⁶

Er zijn vormen van geweld met een discriminatoire achtergrond, waar geen sprake is van een etnische of raciale component, zoals geweld tegen homo's en geweld tegen vrouwen. Vanwege het ontbreken van een etnische of raciale component zijn deze vormen van discriminatoir geweld niet in ons onderzoek betrokken.

³ F. J. Buijs & J. van Donselaar, *Extreem rechts: aanhang, geweld en onderzoek*, Leiden: LISWO 1994, p. 57.

⁴ F. J. Buijs & J. van Donselaar, *Extreem rechts: aanhang, geweld en onderzoek*, Leiden: LISWO 1994, p. 57.

⁵ J. van Donselaar: *Monitor Racisme & Extreem-rechts; derde rapportage*, Leiden: Universiteit Leiden, Departement Bestuurskunde 2000, p. 134.

⁶ Overigens wordt er wel betoogd dat het extreemrechtse vijandbeeld niet twee-, maar drieledig zou zijn. De derde categorie betreft wat men zou kunnen noemen 'afwijkenden', zoals daklozen en ook gehandicapten. Uit andere landen kennen we voorbeelden van extreemrechts geweld tegen 'afwijkenden', maar in Nederland komt dit, voor zover wij weten, niet voor. Wel dicht in de buurt, zo zou men kunnen zeggen, komt de agressie van extreemrechtse jongeren tegen jongeren die tot een andere jeugdstijl behoren en om die reden gewelddadig worden bejegend, bijvoorbeeld skinheads die 'skaters' bedreigen en mishandelen.

3. Historische schets

In de periode na de Tweede Wereldoorlog was racistisch en extreemrechts geweld in Nederland decennialang een incidenteel verschijnsel. Een aantal voorvallen dat sinds 1945 heeft plaatsgevonden wordt genoemd door Groenendijk (1990).⁷ Meestal ging het om vechtpartijen tussen autochtone en allochtone jongeren. Voorts zijn er in de jaren zestig antisemitische incidenten geweest, voornamelijk bekladdingen en vernielingen.

Begin jaren zeventig veranderde het patroon. Er vonden vechtpartijen plaats tussen Nederlanders en allochtonen. In Rotterdam (1972) en Schiedam (1976) vonden rassenrellen plaats. In 1977 viel in Amsterdam het eerste dodelijke slachtoffer: een Turkse man werd opzettelijk in de gracht gegooid en verdronk omdat hij niet kon zwemmen. Begin jaren tachtig nam het aantal gewelddadige voorvallen toe en er was bovendien sprake van een verharding. Het ging onder andere om bedreigingen, bekladdingen, vernielingen, brandstichtingen, confrontaties, mishandelingen en bomaanslagen. Hier en daar was er een evidente extreemrechtse betrokkenheid.

Begin jaren negentig was er een sterke toename van racistisch en extreemrechts geweld.⁸ Vooral het jaar 1992 sprong eruit, ook als een periode waarin men zich bewust werd van toenemend geweld, zoals toentertijd in Duitsland. Begin van het jaar leek Den Haag het toneel te zijn van een reeks van gewelddadigheden: bomaanslagen, brandstichtingen, bommeldingen, vernielingen en mishandelingen. De aanslag op een moskee in Amersfoort was het begin van een twintigtal gewelddadige acties met moskeeën als doelwit.

De toename van racistisch en extreemrechts geweld zette medio jaren negentig gestaag door, zoals blijkt uit het eerste rapportages van de *Monitor Racisme & Extremisme*.⁹ In dezelfde periode zagen we tevens een groeiend protest tegen de vestiging van asielzoekerscentra in diverse regio's. Een deel van dit protest ging gepaard met gewelddadige voorvallen, zoals in het Friese dorp Kollum. Daar vond een reeks van incidenten rond een asielzoekerscentrum plaats, na een onopgeloste moord op een meisje.

In de jaren 1999 en 2000, de verslagperiode van de vierde monitorrapportage, viel op dat de betekenis van antisemitisch geweld toenam. Bij een aantal gevallen kon een verband worden gelegd met de *intifada*, of beter: tussen enerzijds een reeks van antisemitische voorvallen en anderzijds protesten tegen Israël naar aanleiding van de conflicten in het Midden-Oosten tussen Israëliërs en Palestijnen. Tijdens en naar aanleiding van enkele protestacties zijn anti-Israël uitingen uitgelopen op antisemitische incidenten. Dat anti-Israël houdingen kunnen leiden tot antisemitische uitingen is op zichzelf niet nieuw, maar de schaal en intensiteit waarop zich dat in 1999 en 2000 in Nederland – en omliggende landen – voordeed was dat wel.

⁷ K. Groenendijk, Verboden voor Tukkers: reacties op rellen tussen Italianen, Spanjaarden en Twentenaren in 1961. In: F. Bovenkerk e.a. (red.), *Wetenschap en Partijdigheid: opstellen voor André J.F. Köbben*, Assen: Van Gorcum, 1990, p. 55-95.

⁸ Zie F.J. Buijs & J. van Donselaar, *Extreemrechts: aanhang, geweld en onderzoek*. Leiden: LISWO, 1994.

⁹ J. van Donselaar, *Monitor Racisme & Extreem-rechts; derde rapportage*. Leiden, 2000. J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extreem-rechts; vierde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2001. www.monitorracisme.nl

In de vijfde monitorrapportage werd gerapporteerd over racistische en extreemrechtse gewelddadigheden in het jaar 2001, het jaar van de terroristische aanslagen op 11 september in de VS.¹⁰ De aanslagen op 11 september werden in Nederland direct gevolgd door een reeks van antimoslim uitingen, waaronder gewelddadige. Voorts is er — in reactie op ‘11 september’ — een reeks incidenten geweest in ‘omgekeerde’ richting: van allochtonen tegen autochtonen. Er was een aantal ernstige gevallen van geweldpleging met een (vermoedelijke) anti-autochtone, of zo men wil: antichristelijke achtergrond. Zo werd bij kerken in enkele plaatsen brand gesticht of geprobeerd vernielingen aan te richten. De reeks gewelddadige voorvallen die kort na 11 september ontstond, was begin december 2001 goeddeels weggeëbd. De antimoslim reacties op de aanslagen van 11 september waren getalsmatig van aanzienlijke invloed op het hele jaar: ongeveer 60% van het totaal aan door ons geïventariseerde geweldplegingen in 2001 vond plaats na 11 september.

Niettemin bleek het totale aantal door ons geïventariseerde voorvallen in 2001 lager uit te vallen dan in het voorgaande jaar en deze daling zette zich verder door in het jaar 2002.¹¹ Een belangrijke gebeurtenis in dat jaar was de moord op Pim Fortuyn op 6 mei 2002. Deze ernstige geweldpleging werd direct gevolgd door een groot aantal vijandige uitingen, voornamelijk bedreigingen. Aanvankelijk — de eerste uren na de moord — waren deze voornamelijk van racistische aard, maar gaandeweg waren de vijandigheden veeleer gericht tegen linkse politieke partijen en hun vertegenwoordigers, bewindslieden, de milieubeweging, linkse actiegroepen en de krakersscene. De hoeveelheid bedreigingen was voor Nederlandse begrippen ongekend groot.

Voor het onderzoek dat wij in het kader van de *Monitor Racisme & Extremisme* naar gewelddadige voorvallen in 2002 deden, had de grote stroom bedreigingen aanzienlijke gevolgen. Door het ontbreken van systematisch onderzoek — omdat vele gevallen niet zijn opgehelderd — konden zowel de aard als de omvang van de bedreigingen slechts in vage contouren worden weergegeven. Dit betekende dat wij weinig inzicht konden krijgen in het racistische en extreemrechtse gehalte van de stroom bedreigingen na de moord op Fortuyn. Omdat dit inzicht ontbrak, besloten wij deze stroom bedreigingen niet in ons onderzoek naar gewelddadige voorvallen in 2002 te betrekken. Hadden wij dit wel kunnen doen, dan zou dat waarschijnlijk hebben geleid tot hogere cijfers.

In 2003 bleek het totale aantal geweldplegingen ongeveer hetzelfde te zijn als in 2002.¹² Opvallend echter was het sterk toegenomen aantal confrontaties. Hier viel een weerspiegeling te zien van de problematiek van de zogenoemde ‘Lonsdalejongeren’ (zie volgende paragraaf). De betrokkenheid van extreemrechts in enigerlei vorm bij alle geweldpleging bleek in 2003 het dubbele van het voorgaande jaar (respectievelijk 10% en 5% van het totaal).

¹⁰ Zie J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme-rechts; vijfde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2002. www.monitorracisme.nl

¹¹ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme-rechts; racistisch en extreemrechts geweld in 2002*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2003.

¹² J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & extreemrechts; zesde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004.

Het meest opvallende in 2004 was de golf van geweldplegingen die in november volgde op de moord op Theo van Gogh.¹³ De serie gewelddadigheden direct na de moord op 2 november deed denken aan die na de terroristische aanslagen in de VS op 11 september 2001. Toen zagen we ongeveer 190 gewelddadige voorvallen, die gepleegd werden in de periode van 11 september tot begin december 2001, dus in ongeveer twee en een halve maand. De reeks van meer dan 170 gewelddadige voorvallen in 2004 vond geconcentreerder plaats, namelijk in de maand november. Net als in 2001 was er een opvallend groot aantal brandstichtingen. In ongeveer 60% van het totaal was er sprake van antimoslim geweld, terwijl het geweld in bijna 20% gericht was tegen autochtonen of autochtone objecten. De betrokkenheid van extreemrechts nam in vergelijking met 2003 verder toe. Let wel: het gaat hier slechts over de maand november 2004. Omdat de gegevens van de politie over het grootste deel van 2004 ontbraken, kon geen integraal geweldsbestand over 2004 worden gemaakt.

In 2005 was het totale aantal geweldsincidenten groter dan in 2003, terwijl een vergelijking met 2004 niet mogelijk was door gebrek aan gegevens.¹⁴ Deze groei was een trendbreuk, na de geleidelijke daling van het aantal incidenten vanaf 2001. De stijging in 2005 was onder andere te verklaren door de naweeën van de geweldsgolf na de moord op Theo van Gogh. Ook in 2005 vond nog een aantal geweldsincidenten plaats die zich wat vorm of motivatie betreft liet plaatsen in die reeks. Een spraakmakend voorbeeld daarvan was de brandstichting bij een noodgebouw van een islamitische basisschool in Uden. Het eigen gebouw van deze school was in de weken na de moord op Van Gogh al afgebrand na een aanslag. Deze tweede brandstichting leidde tot een golf van media-aandacht en publieke verontwaardiging. Door deze aandacht kwam ook het Lonsdalevraagstuk in het centrum van de belangstelling te staan. Daarmee samenhangend zagen we in 2005 een verdere toename van het aantal confrontaties en het opvallend hoge aandeel van 'Lonsdalejongeren' bij deze confrontaties.

4. Extreemrechts in Nederland: recente ontwikkelingen

Daders van racistisch geweld hebben verschillende achtergronden. Een deel van de daders is afkomstig uit het extreemrechtse circuit.¹⁵ De samenstelling van het extreemrechtse landschap is in 2006 ingrijpend veranderd, zoals we in onze vorige monitorrapportage beschreven.¹⁶ Deze veranderingen hebben zich ook in 2007 in grote lijnen voortgezet.

De groep van extreemrechtse politieke partijen, de Nederlandse Volks-Unie (NVU), de Nationale Alliantie en Nieuw Rechts is in 2006 en in de eerste helft van 2007 steeds verder in belang teruggelopen.

De NVU is een nationaalsocialistisch georiënteerde partij die in 1971 is opgericht.¹⁷ Deze partij beleefde, tegengesteld aan de teruglopende trend, op een tweetal vlakken een kleine vooruitgang. Zij heeft bij de

¹³ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & extreemrechts; zesde rapportage. Annex: Over ontwikkelingen na de moord op Van Gogh*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004.

¹⁴ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2006.

¹⁵ Zie ook paragraaf 7 voor een verdere analyse van het extreemrechtse daderschap in 2006.

¹⁶ Zie: W. Wagenaar & J. van Donselaar, *Extreemrechtse formaties in Nederland*. In: J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2006.

¹⁷ Zie voor geschiedenis en ontwikkeling van de Nederlandse Volks-Unie ook: J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & extreemrechts; zesde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 46-50 en J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 112-116.

gemeenteraadsverkiezingen in 2006 weliswaar geen zetel behaald, maar het aantal stemmen dat op de partij werd uitgebracht is in diverse plaatsen wel met enkele tientallen toegenomen. Dat werd door de partij als een succes gepresenteerd. Een andere verandering was de relatieve rust waarin de partij terecht is gekomen. In het nabije verleden was er met regelmaat sprake van interne meningsverschillen en ruzies en was het verloop van leden altijd opvallend groot. Inmiddels lijkt de partijleiding beter in staat kaderleden voor langere tijd binnen de partij te houden en de verschillende politieke richtingen binnen het kader van de partij te laten functioneren. Dat wil overigens niet zeggen dat de partij ook in omvang toeneemt. Daar lijkt vooralsnog geen sprake van te zijn.

Door de NVU zelf werden vooral haar demonstraties als succesvol gezien. Door een herhaaldelijke gang naar de bestuursrechter heeft de partij afgedwongen dat aangekondigde demonstraties altijd doorgang vinden op een zelf gekozen plaats en tijd. Van dit recht maakt de NVU in toenemende mate gebruik.

De sterk geradicaliseerde Nationale Alliantie kalfde in 2006 in snel tempo af.¹⁸ In 2007 zette dit proces zich voort, totdat de partij in juli werd opgeheven. In 2006 raakte de partij haar enige (deel-)raadszetel kwijt, die bezet werd door partijleider Jan Teijn. Tegelijkertijd waren er diverse interne spanningen, op politiek en persoonlijk vlak. Die spanningen zorgden er voor dat een flink aantal partijleden, onder wie een deel van het kader, de partij verliet. Daar bovenop kwam nog de druk van een toenemende belangstelling van politie en justitie voor het reilen en zeilen van de partij. Het is waarschijnlijk deze combinatie die er toe heeft geleid dat op dit moment - augustus 2007 - vrijwel geen enkele activiteit meer zichtbaar is.

Nieuw Rechts is weliswaar een extreemrechtse partij, maar duidelijk van een ander karakter dan de NVU en de Nationale Alliantie.¹⁹ De koers en het personeel zijn veel gematigder. Deze partij heeft recent een enigszins vergelijkbaar pad afgelegd als de Nationale Alliantie. Ook deze partij raakte haar enige Rotterdamse raadszetel in 2006 kwijt. Aanvankelijk werd dit gecompenseerd door een nieuwe raadszetel in Ridderkerk, maar het daar verkozen raadslid verliet enkele maanden later de partij. Vervolgens wist Nieuw Rechts nog wel een zetel te behalen tijdens de herindelingsverkiezingen in Lansingerland.

Tegelijkertijd was echter door politieke en persoonlijke spanningen een aanzienlijk deel van de leden en van de aanhang van de partij opgestapt. Bovendien werd partijleider Michiel Smit achtervolgd door financiële problemen die gerezen waren in zijn Rotterdamse raadsperiode. Door perikelen rond declaraties en onbetaalde rekeningen was de partij financieel vleugellam geworden. Op de ene raadszetel en een enkel trouw lid na, is ook Nieuw Rechts ondertussen leeggestroomd en als partij zo goed als verdwenen.

Tegenover het afnemen van het belang van extreemrechtse partijen staat het toenemende belang van wat lossier georganiseerde extreemrechtse formaties. Dit verschijnsel was in 2006 goed zichtbaar en het heeft zich in 2007 ook voortgezet. Het gaat hier enerzijds om de problematiek rond 'Lonsdalejongeren' en anderzijds om neonazistische samenwerkingsverbanden met een informele grondslag. Met dit laatste doelen

¹⁸ Zie voor geschiedenis en ontwikkeling van de Nationale Alliantie ook: J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & extreemrechts; zesde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 52-56 en J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 116-119.

¹⁹ Zie voor geschiedenis en ontwikkeling van Nieuw Rechts ook: J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & extreemrechts; zesde rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 56-63 en J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2004, pp. 119-121.

wij op het ontbreken van formele organisatorische elementen als een rechtspersoonlijkheid, statuten en een bestuur.

In 2006 en 2007 deed zich een aantal ontwikkelingen voor op het gebied van 'Lonsdalejongeren'. Zoals we in eerdere publicaties al hebben aangegeven zijn wij niet gelukkig met de term 'Lonsdalejongeren'.²⁰ We kiezen er echter toch voor om deze term te gebruiken aangezien het een ingeburgerd begrip is. Wanneer wij het over 'Lonsdalejongeren' hebben, bedoelen we daar extreemrechtse jongeren mee, die afkomstig zijn uit het gabbercircuit. Deze jongeren kwamen de afgelopen jaren nadrukkelijk in beeld door een toename van het aantal racistische geweldsincidenten waarbij zij betrokken waren. Het ging daarbij vaak om confrontaties met andere (vaak allochtone) jeugdgroepen. Op twee vlakken leek zich rond de 'Lonsdalejongeren' in 2006 en 2007 een verandering af te tekenen. Wij zagen in verschillende regio's dat groepen 'Lonsdalejongeren' doorradicaliseerden en zich gingen organiseren als neonazistisch georiënteerde formaties, of zich bij al bestaande formaties aansloten. Zij sloten hun 'Lonsdale'-identiteit daarmee af. Tegelijkertijd lijkt het er op dat het etiket 'Lonsdale' aan slijtage onderhevig is. In 2005 was het zo dat incidenten met 'Lonsdalejongeren' in media en in rapportages vrij consequent ook het etiket 'Lonsdale' kregen opgeplakt. De afgelopen periode meenden wij waar te nemen dat berichtgeving over deze jongeren vaker etiketloos gebeurt, of dat deze jongeren vanwege hun haardracht het etiket 'skinheads' kregen opgeplakt. Door deze ontwikkelingen is ons beeld van het Lonsdalevraagstuk aan het veranderen.

De genoemde neonazistische samenwerkingsverbanden gaan door het leven onder namen als Blood & Honour, Racial Volunteer Force (RVF), Jeugd Storm Nederland en Aktiefront Nederland. Wat deze organisaties gemeen hebben, is dat ze de afgelopen paar jaren van toenemend belang zijn binnen het extreemrechtse circuit. Enerzijds komt dit doordat deze groepen in omvang toenemen, onder andere door in een aantal regio's succesvol te mobiliseren onder radicaliserende 'Lonsdalejongeren'. Anderzijds komt dit door de betrokkenheid van deze groepen bij geweldpleging en geweldpropagerende retoriek.

Op internet is de situatie ook gewijzigd in de afgelopen periode. Van Nieuw Rechts werd het discussieforum begin 2006 gesloten. Ook de Nationale Alliantie heeft onlangs het eigen forum *offline* gehaald.²¹ Daarnaast zijn twee belangrijke partijonafhankelijke extreemrechtse webfora, Stormfront en Polinco, ook veranderd. Polinco (een samentrekking van 'Politiek Incorrect') was de afgelopen jaren al — onder invloed van concurrentie en een rigide interne huishouding van de eigenaresse van het forum — flink in belang terug gelopen. Nadat het forum een aantal keer was opgeheven en teruggekomen, is het in april 2007 helemaal opgeheven. Een beloofd besloten forum is nog niet van de grond gekomen.

Ook het populaire Nederlandstalige deel van het internationale Stormfront-forum heeft een turbulente tijd achter de rug. De afgelopen jaren zijn enkele individuele deelnemers aan het forum vanwege hun extremistische uitingen vervolgd en veroordeeld. In het voorjaar van 2007 werd daar een nieuwe stap in gezet, toen er op een aantal plaatsen in Nederland invallen werden gedaan door politie en justitie. De impact van deze invallen op het forum was groot. Het forum was altijd al een plek waar erg veel onderlinge meningsverschillen met veel verbaal geweld werden beslecht. Was het tot de invallen zo dat het forum gemodereerd werd door één of meerdere Nederlandse activisten, na de invallen viel de hele moderatie

²⁰ Zie onder andere: J. van Donselaar, *Monitor Racisme & Extremisme; Het Lonsdalevraagstuk*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2005.

²¹ <http://forum.freepress4u.com/index.php> (16.07.2007)

aanvankelijk stil. Daardoor konden allerhande discussies volledig ontsporen. Inmiddels is de moderatie, bij gebrek aan Nederlandse vrijwilligers, hervat door een Amerikaan, die de Nederlandse taal niet beheerst. Dat komt de rust en stabiliteit op het forum niet ten goede.

Het enige grotere onafhankelijke forum dat nog relatief ongestoord functioneert is 'Holland Hardcore'. Deze site is een trefpunt voor extreemrechtse gabbers, maar ook steeds meer andere extreemrechtse activisten zijn hier actief.

5. Dataverzameling

Sinds twee jaar wordt de basis van onze inventarisatie en analyse over racistisch en extreemrechts geweld gevormd door gegevens die het Nationaal Informatie Knooppunt (NIK) van de Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) verzamelt. Het KLPD vergaart dit materiaal door de diverse politieregio's te verzoeken informatie over relevante incidenten te verzamelen en door te geven. Daarnaast zoekt het KLPD ook zelf actief in de geautomatiseerde politiestructuren naar relevante incidenten. De zo samengestelde lijst van incidenten wordt ons in een geanonimiseerde *spreadsheet*, voorzien van aanvullende gegevens als bijvoorbeeld tijd en locatie, aangeleverd.

Omdat niet alle voor ons monitorproject relevante incidenten bij de politie bekend zijn, doen wij daarnaast een beroep op andere bronnen. Wij maken gebruik van cijfers en informatie die geleverd worden door de Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB, sinds 1 januari 2007 opgegaan in de landelijke organisatie Art. 1), de Antifascistische Onderzoeksgroep Kafka en informatie die wij putten uit eigen onderzoek. Deze brede benadering levert een ruimer beeld op dan alleen de registraties van de politie. Deze politiegegevens maken ongeveer 55% uit van de ons bekende incidentregistraties.

Na het samenvoegen van de gegevens van de verschillende organisaties in een databestand, halen wij daar doublures uit en worden geclusterde incidenten uit elkaar getrokken. Dit 'integrale databestand' levert vervolgens een jaarbeeld op waarover wij in deze publicatie rapporteren.

De kwaliteit van gegevens die wij van het KLPD hebben ontvangen is inmiddels uitstekend, zodat een groot aantal bewerkingen mogelijk is, zoals we in de volgende twee paragrafen zullen laten zien.

In onze analyses vergelijken we op een aantal punten ook incidenten in meerdere jaren. Het zal opvallen dat gegevens over het jaar 2004 daarbij ontbreken. In dat jaar is door een haperende gegevensverzameling een gat in de tijd ontstaan, waardoor het niet mogelijk was om voldoende data te vergaren om tot een goede analyse te komen. Die is dan ook niet gemaakt.

Het verzamelen en analyseren van gegevens over racistisch en extreemrechts geweld is gecompliceerd. Bij het verzamelen is er de wetenschap dat er sprake is van een forse onderrapportage. Enerzijds omdat slachtoffers van dit geweld hun ervaringen vaak niet bekend maken aan instanties.²² Anderzijds omdat de instanties, en dan in het bijzonder de politie, zaken vaak niet registreert of rapporteert als een racistisch of

²² Zie: J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; Zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2006, pp. 34-36.

extremistisch incident. Dat laatste is ondertussen enigszins ondervangen, nu het KLPD door het zoekstelsel *Blue View* actief in diverse politiestelsels kan zoeken naar relevant materiaal. Bovendien komen er in de nabije toekomst nog verbeteringen in de politieregistratie waardoor relevante incidenten gemakkelijker traceerbaar worden.

Het analyseren van de gegevens is vervolgens omgeven met het maken van keuzes op basis van informatie die voorhanden is. In veel gevallen is onze dossierkennis over de incidenten beperkt en moeten er toch diverse afwegingen worden gemaakt. Is het gemelde feit zo gebeurd als beschreven? Komt het feit voort uit racistische of extremistische motieven? Wie is dader en wie is het slachtoffer? Onze overtuiging is dat we in alle gevallen deze vragen zorgvuldig hebben beantwoord. Waar dat naar onze overtuiging niet of niet voldoende mogelijk was, is er voor gekozen een incident niet mee te tellen.

6. Aarde en omvang van voorvallen in 2006

In 2006 werden in het totaal 265 geweldadige incidenten met een racistisch of rechtsextremistisch karakter geregistreerd. In tabel 1 staan deze incidenten uitgesplitst naar delictsoort.

De cijfers van 2006 zijn afgezet tegen de cijfers van de vijf voorafgaande jaren. Zoals al eerder vermeld waren er voor 2004 geen cijfers.

De categorie wapenbezit inventariseren wij pas sinds 2005, waardoor er over de jaren daarvoor ook geen gegevens bekend zijn.

Tabel 1
Racistisch en extreemrechts geweld, naar categorie, 2001 - 2006

Categorie	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Doelbekladding	68	41	52	-	54	59
Bedreiging	88	83	73	-	73	56
Bommelding	10	7	1	-	2	0
Confrontatie	15	10	28	-	37	41
Vernieling	52	38	35	-	42	31
Brandstichting	37	10	10	-	13	11
Mishandeling	46	75	60	-	70	60
Illegaal wapenbezit	-	-	-	-	5	6
Bomaanslag	0	0	1	-	0	0
Doodslag	1	0	0	-	0	1
Totaal	317	264	260	-	296	265

Doelbekladding

Bij een bekladding wordt een vernieling aan een object aangericht. Het kan gaan van een met viltstift getekend hakenkruisje op de muur van een openbaar toilet, tot grootschalige racistische graffiti op een oorlogsmonument. Bekladdingen, vooral in de vorm van lichte vernielingen, zijn uitingen van geweld die relatief vaak voorkomen. In dit onderzoek zijn alleen de 'zwaardere' gevallen opgenomen, namelijk de 'doelbekladdingen'. Dat zijn kladdacties met expliciet doelwit en grootschalige bekladdingen.

In 2006 werden 59 doelbekladdingen geregistreerd. Dat is een groei ten opzichte van 2005 en het hoogste aantal doelbekladdingen sinds 2001. Een kanttekening daarbij is echter op zijn plaats. In 2005 werden door het KLPD 'gewone' bekladdingen en doelbekladdingen niet apart geregistreerd. Uit de aangeleverde data was bovendien vaak onvoldoende duidelijk of het al of niet om een doelbekladding ging. In 2006 is dat onderscheid door het KLPD wel gemaakt en zijn er dus meer bekladdingen die door ons als doelbekladding konden worden geïdentificeerd.

Enkele voorbeelden:

- In Rotterdam worden hakenkruisen geschilderd op een Islamitische slagerij.
- In Sliedrecht wordt de synagoge tweemaal beklad met nazistische symbolen, waaronder een hakenkruis. Later probeert dezelfde dader de synagoge in brand te steken. De dader bekent later tegenover de politie uit rechtsextremistische motieven te hebben gehandeld.
- Een Marokkaanse man vindt bij thuiskomst in Rotterdam 'Eruit' op zijn deur geschilderd.
- In de nacht van 4 op 5 mei bekladden enkele rechtsextremisten het oorlogsmonument in Klaaswaal. Zij worden later gearresteerd en veroordeeld.

Bedreiging

Bedreigingen zijn een veel voorkomende vorm van racistisch en extremistisch geweld. De afgelopen jaren was het zelfs de meest voorkomende vorm in onze registratie, maar in 2006 werden er 56 gevallen geregistreerd. Dat is een daling van 17 in vergelijking met 2005.

Enkele voorbeelden:

- Een schrijver van een kritische ingezonden brief over een extreemrechtse partij wordt telefonisch lastig gevallen en bedreigd door een kaderlid van deze partij.
- In Den Haag wordt een 11-jarig Surinaams jongetje door een groep Turkse jongeren bedreigd. Hij moet 'Turken zijn heersers' roepen en wordt bedreigd met verdrinking.
- In de regio Zuidoost Brabant worden diverse dreigbrieven verstuurd door de 'Bende tegen buitenlanders'.

Bommelding

Een bommelding is een specifieke vorm van bedreiging, van variabele ernst. In 2006 kregen wij geen meldingen van bommeldingen. De afgelopen jaren zagen we al een teruggang in het aantal bommeldingen. Deze keer is er voor het eerst geen enkel geval geregistreerd.

Confrontatie

Een confrontatie is vaak spontaan, maar soms ook georganiseerd straatgeweld met een min of meer racistisch of extreemrechts karakter. Ze zouden vaak getypeerd kunnen worden als 'rassenrelletjes'. Er is sprake van meer partijen, groepjes jongeren vaak, die slaags raken bij scholen of in het uitgaansleven. Vaak is het onderscheid tussen daders en slachtoffers niet eenvoudig vast te stellen. De laatste jaren is er sprake van een gestage groei in de door ons geregistreerde confrontaties. Deze groei zette zich ook in 2006 voort. Er werden 41 confrontaties geïnventariseerd, tegen 37 in 2005.

- Op een vrijdagavond voorkomt de politie in Mijdrecht een massale vechtpartij tussen twee groepen jongeren. Een ruzie tussen allochtone jongeren uit Uithoorn en extreemrechtse jongeren uit De Kwakel, die begonnen was op een schoolplein in Uithoorn, moest op de kermis worden uitgevochten.
- Een groep Marokkaanse jongeren belaagt een 'Lonsdaler' in Woerden.
- In Uithuizen lopen de spanningen tussen allochtone jongeren en 'Lonsdalers' zo op dat er enkele vechtpartijen en mishandelingen plaats vinden. Een allochtoon slachtoffer van mishandeling steekt bij een volgende confrontatie tussen de groepen iemand van de andere groep neer.

Vernieling

Het gaat hier om het opzettelijk toebrengen van schade met een racistische of rechtsextremistische achtergrond. In 2006 registreerden wij een afname van het aantal vernielingen tot 31.

- Op de joodse begraafplaats van Terborg worden vernielingen aangericht. Er blijken twee grafstenen te zijn omgetrokken en verder heeft men stickers van de nazistische NVU op grafstenen geplakt. In dezelfde periode worden dezelfde soort stickers ook op de plaatselijke moskee geplakt.
- In IJsselstein vernielen jongeren posters van een Surinaams feest. Bij de gewaarschuwde politie geven zij aan dit uit haat tegen buitenlanders te doen.
- Bij een Nigeriaanse familie in Zwanenburg wordt zwaar vuurwerk naar het huis gegooid. Wanneer de bewoners naar buiten komen staat een groep 'Lonsdalejongeren' ze op te wachten en scheldt de familie racistisch uit. Een dag later gooit de groep een vuurwerkbom naar het huis. Wanneer de familie opnieuw naar buiten komt ontstaat een vechtpartij, waarbij een van de familieleden gestoken wordt.

Brandstichting

Een speciale vorm van vernieling is brandstichting. De hoeveelheid geïnventariseerde gevallen van brandstichting is in 2006 iets teruggelopen ten opzichte van 2005: van 13 naar 11.

- Een groepje rechtsextremisten overvalt begin 2007 een kraakpand in Almere, jaagt de bewoners naar buiten en steekt het gebouw in brand. Dezelfde groep wordt na arrestatie verdacht van een aantal eerdere brandstichtingen (in 2006) bij onder andere een synagoge en een islamitische school in Almere.
- In Sliedrecht doen drie rechtsextremisten een poging een houten synagoge in brand te steken. Ze worden betrapt door een buurtbewoner en vervolgens door de politie gearresteerd.
- Bij een moskee in Maastricht wordt een ruit ingeslagen en benzine naar binnen gegooid, waarmee geprobeerd wordt de moskee in brand te steken. Door snel ingrijpen van de brandweer wordt dit voorkomen.

Mishandeling

In 2006 vonden er 60 mishandelingen plaats met een racistisch of extreemrechts karakter, een teruggang van 10.

- In Lettele wordt een allochtone jongen het slachtoffer van een groep racistische jongeren. De groep rijdt hem opzettelijk aan met een auto, waarna hij een sloot in moet vluchten om aan de groep te ontkomen.
- Een Marokkaanse man vraagt in Amsterdam de weg aan een taxichauffeur. Die zegt dat hij moet oprotten naar zijn eigen land. De man roept 'onbeschoft', waarna de chauffeur uitstapt en de man een klap geeft.
- Een groepje rechtsextremisten mishandelt een allochtone man in Valkenswaard. Ze slaan en schoppen hem en gooien hem uiteindelijk in een vijver.

Illegaal wapenbezit

Naar aanleiding van enkele spraakmakende incidenten hebben wij vanaf 2005 ook gevallen van illegaal wapenbezit geteld met een (vermoedelijk) rechtsextremistische of racistische achtergrond²³. In 2006 zijn er 6 incidenten geweest waar sprake was van wapenbezit, één meer dan in 2005.

- In Eindhoven wordt een krat met grondstoffen voor bommen bij de politie ingeleverd. Het krat is eigendom van een man die voorheen in rechtsextremistische kringen vertoefde.
- In Wieringerwerf wordt bij een alcoholcontrole een honkbalknuppel in een auto gevonden. Op de honkbalknuppel is een White Powerteken aangebracht. De bezitter van het wapen was kort daarvoor al geverbaliseerd vanwege het bezit van een boksbeugel. Over deze boksbeugel verklaart hij tegen de politie dat hij zichzelf en zijn 'medenationalisten' daarmee wil beschermen.
- In Rotterdam worden twee personen met extreemrechtse sympathieën gearresteerd nadat ze een allochtoon op straat bedreigden met een pistool, een boksbeugel en een mes. Wanneer de politie vervolgens in de woning kijkt, stuiten ze op een handgranaat, een mortiergranaat, een dubbelloops hagelgeweer en materiaal om een bom mee te maken.

Bomaanslag

Met een 'bomaanslag' doelen we niet op het gooien met (zwaar) vuurwerk of molotovcocktails, maar op het veroorzaken van een zware explosie met springstof. Bomaanslagen met een racistische of extreemrechtse achtergrond zijn zeer zeldzaam in Nederland. In 2003 was er één geval en in 2004 waren er na de moord op Van Gogh twee bomaanslagen en een door de politie voorkomen aanslag. In 2005 en 2006 zijn er geen bomaanslagen door ons geregistreerd.

Doodslag

Racistisch of extremistisch geweld met dodelijke afloop is tot dusverre een zeldzaam verschijnsel in Nederland. In 2006 telden wij 1 incident dat naar onze mening in deze categorie moet worden geplaatst.

²³ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; Zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2006, pp. 25-26.

- In Dinteloord ontstaat een ruzie tussen een groep autochtone jongeren en een Irakese vluchteling die op de bus staat te wachten. Naar aanleiding van een opmerking van één van de autochtone jongeren beginnen er handtastelijkheden over en weer. Uiteindelijk krijgt de Irakese man een harde klap in zijn gezicht. In een reactie op deze mishandeling pakt de Irakees een mes en steekt zijn belager neer. De belager komt hierbij om het leven.

Een slag om de arm is hier echter op zijn plaats. De achtergronden van de vechtpartij zijn onduidelijk. Zo lijkt het er op dat de jongeren hun slachtoffer willekeurig uitkozen, maar mogelijk is er een langere voorgeschiedenis die wij niet kennen. Ook wat betreft het interetnische aspect zijn er vraagtekens. De vraag of racisme een rol heeft gespeeld bij dit incident is niet éénduidig te beantwoorden. Om deze vragen goed te kunnen beantwoorden zouden wij kennis moeten nemen van het hele strafdossier en dat is niet gebeurd. Op basis van het vonnis in hoger beroep van het Gerechtshof in Den Bosch is er wel duidelijk wat er zich feitelijk aan handelingen heeft afgespeeld, maar is niet te destilleren in hoeverre de verschillende etniciteiten een rol hebben gespeeld.²⁴

Omdat het in ieder geval om een interetnisch incident gaat met dodelijke afloop hebben we het uiteindelijk wel opgenomen.

7. Trends in 2006

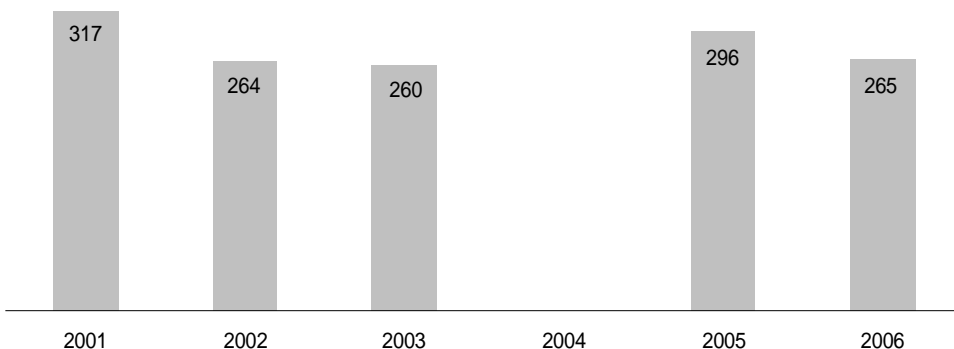
Het bepalen van trends op basis van de cijfers van racistisch en extreemrechts geweld over de afgelopen jaren is lastig omdat cijfers over een cruciaal jaar ontbreken. In 2004, het jaar waarin Theo van Gogh werd vermoord, werden door ons geen geweldsstatistieken gemaakt, zoals in paragraaf 5 uit de doeken werd gedaan. Uit de cijfers van 2003 en 2005 blijkt dat er een knik in de ontwikkeling is geweest. In de periode 2000-2003 was er jaarlijks sprake van een daling in de cijfers. In 2005 bleek een forse toename. Het is dus de vraag of die toename al in 2004 zichtbaar was of niet. Dat is overigens wel waarschijnlijk. In onze zesde monitorrapportage (annex) lieten we zien dat de maand november 2004 (de maand na de moord op Theo van Gogh) alleen al 173 incidenten had opgeleverd.²⁵ Het is dus mogelijk dat er in heel 2004 meer incidenten plaatsvonden dan in 2003.

In 2005 werden 296 gewelddadige incidenten geregistreerd, in 2006 waren dat er 265. Dat is dus een afname van 31 incidenten.

²⁴ Hof Den Bosch 10 juli 2007, L/JN BA9107.

²⁵ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor racisme & extreemrechts. zesde rapportage. Annex: Over ontwikkelingen na de moord op Van Gogh*. Amsterdam: Anne Frank Stichting/ Universiteit Leiden, 2004.

Figuur 1
Racistisch en extreem geweld, 2001-2006

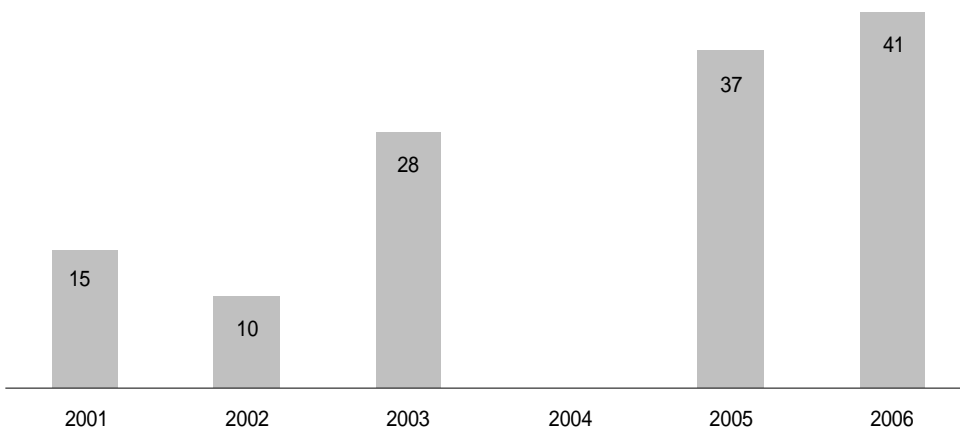

Extreemrechts geweld kan racistisch van aard zijn, maar dat hoeft niet. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan de bedreiging van medewerkers van een antiracistische organisatie of vernielingen aan een gebouw van een linkse partij door een rechtsextremist. In 2006 hebben wij 13 gevallen van niet-racistisch extreemrechts geweld geregistreerd. Dat is een daling ten opzichte van 2005. In dat jaar ging het om 19 gevallen. Op deze 13 gevallen na is het geweld uit 2006 dus allemaal racistisch geweld. Het aantal gevallen van *racistisch geweld* in 2006 bedraagt dus niet 265, maar 252.

Confrontaties

Bij de daling van het aantal gewelddadige incidenten gaat het vooral om vernielingen, mishandelingen, brandstichtingen en bedreigingen. Mishandelingen, brandstichtingen en vernielingen komen daarmee weer op het peil van 2003. Het aantal bedreigingen daarentegen is sterk gedaald naar een niveau dat nog niet eerder werd gemeten. Er is in 2006 veel negatieve publiciteit geweest over een aantal bedreigingen. Verder werden er in een aantal strafzaken tegen bedreigers forse straffen uitgedeeld. Mogelijk is er een verband tussen deze ontwikkelingen en de daling van het aantal racistische en extreemrechtse bedreigingen.

Figuur 2
Confrontaties met een racistische of extreemrechtse achtergrond, 2001-2006

Een opvallend gegeven is dat, ondanks de daling van het totale aantal incidenten, het aantal confrontaties blijft stijgen. Deze stijging heeft zich in 2003 al ingezet. In 2006 gaat het ondertussen om een totaal van 41 incidenten. In onze laatste monitorrapportage schreven wij ook al over deze stijging.²⁶ Toen was er een duidelijk verband zichtbaar met problematiek rond 'Lonsdalejongeren'. Groepen 'Lonsdalejongeren' waren in veel gevallen betrokken bij deze confrontaties. Vaak was het daarbij niet te herleiden of zij dader, slachtoffer of alle twee waren geweest. Confrontaties kenmerken zich juist door een onoverzichtelijke situatie die vaak voortkomt uit een geschiedenis van eerdere ruzies en conflicten.

In 2006 was het cijfermatige verband tussen confrontaties en 'Lonsdalejongeren' minder goed zichtbaar. Bij 13 van de 41 confrontaties was er sprake van betrokkenheid van 'Lonsdalejongeren'. In de andere gevallen was dat onduidelijk of was het niet het geval. Voor een deel is dit te verklaren omdat een aantal 'Lonsdalegroepen', dat in 2005 nog verantwoordelijk was voor incidenten, inmiddels niet meer getypeerd kan worden als 'Lonsdale'. Het gaat hierbij om groepen die zijn doorgeradicaliseerd naar volwaardige neonazigroepen. De incidenten die zij veroorzaakten in 2006 zijn dus niet meegeteld als 'Lonsdale'-incident. Daarnaast kan ook het verbleken van het 'etiket' Lonsdale bij hebben gedragen aan deze daling (zie ook paragraaf 4).

Daders

Verreweg de meeste gevallen van racistisch en extreemrechts geweld worden niet opgehelderd. Deze conclusie is in het kader van het project *Monitor Racisme & Extremisme* bij herhaling getrokken.

Het ophelderingspercentage is al enkele jaren stabiel. Was het in 2003 en 2005 11%, in 2006 is het licht gestegen (met 27 opgehelderde zaken) tot 12%.

Deze uitkomst past in een langer bestaand patroon. Kennelijk is de pakkans bij dit soort delicten erg laag. Wij vermoeden dat de pakkans aanzienlijk zou worden vergroot als er meer opsporingscapaciteit wordt vrijgemaakt. Ons 'beredeneerd' vermoeden is gebaseerd op eigen observaties, noties en op een aantal cases, dat wij in de loop der jaren in ogenschouw hebben genomen. Wij vermoeden dat eventueel gericht onderzoek naar afzonderlijke zaken zal bevestigen dat als de politie er werk van maakt dat vaak tot goede resultaten zal leiden.

Overigens moet daar wel een belangrijke kanttekening bij geplaatst worden. Onze indruk is namelijk dat er bij de opsporing naar *extreemrechts* geweld wel het een en ander is veranderd. In de verslagperiode, maar ook in 2007, zijn er een aantal grotere zaken opgelost en voor de rechter gebracht waaruit blijkt dat er vaker serieuze opsporingscapaciteit ingezet wordt om dergelijke zaken tot een goed einde te brengen.

Bij het ophelderingspercentage gaat het om een vastgestelde identiteit. Uit de registratie van een incident is daarnaast meer informatie over de dader(s) te destilleren. Een slachtoffer van mishandeling zal bijvoorbeeld allerlei informatie over de dader of daders kunnen verschaffen, zonder dat dit hoeft te leiden tot een zodanige identificatie dat opsporing en aanhouding mogelijk is. Het begrip 'bekend daderschap' is dus in zekere zin rekbaar. Dat betekent dat ook bij niet-opgeloste zaken vaak wel wat te zeggen is over het daderschap.

Een vraag die zich bij racistisch geweld opdringt is of extreemrechtse sympathieën van de dader een rol hebben gespeeld. Racistisch en extreemrechts geweld kunnen goed samenvallen, maar dat hoeft niet.

²⁶ J. van Donselaar & P. R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme; Zevende rapportage*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden, 2006.

Het totale aantal geweldsincidenten in 2006 waarvan de extreemrechtse betrokkenheid is vastgesteld was 67. Dat is een fikse toename in vergelijking met het vorige jaar, toen in 38 gevallen extreemrechtse betrokkenheid aan de orde was. Dit is een stijgende lijn die al een aantal jaren zichtbaar is (in 2002 was nog maar in 12 gevallen sprake van extreemrechtse betrokkenheid).

'Extreemrechtse betrokkenheid' is een complex verschijnsel. Daarom lijkt het ons nuttig hier enkele meer algemene, toelichtende opmerkingen toe te voegen. Velen menen de daders van racistische geweldsdelicten te kunnen vinden in kringen van extreemrechtse activisten en hun organisaties. Er is sprake van wat men zou kunnen noemen een grote 'symbolische betrokkenheid'. Deze reactie weerspiegelt de neiging in de eerste plaats te kijken naar personen die bekend staan vanwege hun racistische opvattingen. Deze primaire, op zichzelf begrijpelijke reactie is lang niet altijd in overeenstemming met de feiten. Omdat veel voorvallen niet worden opgehelderd, valt over de rol van extreemrechtse organisaties vaak slechts te speculeren. Waar wel duidelijkheid bestaat, valt in slechts een deel van de gevallen een relatie te leggen tussen racistisch daderschap en extreemrechts. De aantoonbare relatie is meestal een indirecte: het delict kan niet worden toegerekend aan een bepaalde organisatie maar aan personen die op enigerlei wijze deel uitmaken van die organisatie. Er bestaat geen consensus over de vraag in hoeverre extreemrechtse groeperingen bij racistisch geweld betrokken zijn. Het is maar hoe men het bekijkt en definieert. Kijkt men naar individueel daderschap, naar de motieven, naar de impact, naar ideologische banden, naar de graad van organisatie, of veeleer naar de visie van de slachtoffers?

Kortom, de betrokkenheid van extreemrechtse organisaties bij het verschijnsel racistisch geweld is een gecompliceerde aangelegenheid en dat geldt zeker niet alleen voor Nederland. Maar de (vermeende) betrokkenheid van extreemrechts is wel een factor die de gemoederen kan verhitten. Bij de feitelijke betrokkenheid van extreemrechts bij geweld valt op dat er maar bij een minderheid van de gevallen sprake is van een helder aantoonbare, directe (georganiseerde) relatie met de bekende extreemrechtse formaties. De verbanden zijn vaak indirect, bijvoorbeeld door de betrokkenheid van aanhangers.

Naast de politieke achtergronden is ook de etniciteit bij daderschap van belang.

Racistisch geweld kan door zowel autochtonen als ook door allochtonen worden gepleegd. In de inventarisatie over 2006 was in 123 gevallen voldoende informatie voorhanden om de autochtone dan wel allochtone identiteit van de (vermoedelijke) daders te kunnen benoemen: 97 autochtonen en 26 allochtonen. Dat is een toename van het allochtone daderschap (was 21 in 2005) en een lichte daling van het autochtone daderschap (was 101). Bij het antisemitische geweld vonden wij in 4 van de 35 voorvallen een allochtoon daderschap.

Slachtoffers en doelwitten

'Slachtofferschap' is een verzamelterm waarbij nader onderscheid van nut kan zijn. Zo is het relevant om onderscheid te maken tussen geweld dat gericht is tegen zaken en geweld waarbij personen het doelwit zijn.

Onder zaakgericht geweld vallen overheidsgebouwen, objecten met een politieke symboliek, zoals monumenten en oorlogsbegraafplaatsen. Verder gaat het om abstracta als 'de politie' en 'de gemeente'. 'Allochtoon object' geldt dus voor huizen en bedrijfspanden van allochtonen, moskeeën en gebedsruimten, allochtone organisaties, verblijfplaatsen van asielzoekers en vluchtelingen.

'Neutraal' object: het aanbrengen van racistische boodschappen of symbolen op 'neutrale' plaatsen, zoals muren, schuttingen, het wegdek, bushokjes of openbare toiletten.

Bij persoonsgericht geweld gaat het om mensen die tot doelwit gekozen worden vanwege hun etnische, 'raciale', nationale of religieuze achtergrond. Te denken valt aan inwoners van buitenlandse herkomst, vluchtelingen, islamieten en aan personen met een joodse achtergrond. Extreemrechtse acties richten zich overigens ook tegen autochtone 'publieke personen'. Hierbij gaat het om personen die (vermoedelijk) tot doelwit worden gekozen vanwege hun functie, ambt, hun activiteiten of hun stellingname, zoals burgemeesters, gemeenteraadsleden en politici.

Tabel 2
Persoons- en zaakgerichte geweldpleging, 2005 en 2006

Doel	2005	2006
Tegen zaken	101	106
Tegen personen	170	144
Gemengd of onduidelijk	25	15

Jarenlang werd in het kader van het project *Monitor Racisme & Extremisme* telkens meer geweld tegen zaken dan tegen personen gevonden, totdat in 2002 de balans bleek te zijn omgeslagen en er in absolute aantallen meer geweld tegen personen dan tegen zaken waargenomen werd. Deze ontwikkeling lijkt in 2006 gekeerd te zijn. Nog steeds is het aantal tegen personen gerichte incidenten groter dan het aantal tegen zaken gerichte incidenten (144 tegen 106). Maar in 2006 is het aantal tegen zaken gerichte incidenten licht toegenomen, terwijl het tegen personen gerichte geweld flink is afgenomen.

Tabel 3
Racistisch geweld in 2005 en 2006, naar 'etnische richting' en voorvalcategorieën

	Anti-joods		Anti-islam		Anti-vluchteling		Anti-'blank'	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Doelbekladding	13	15	8	18	3	0	0	1
Bedreiging	13	8	18	10	1	1	1	1
Bommelding	0	0	2	0	0	0	0	0
Confrontatie	2	0	6	7	1	1	2	1
Vernieling	6	8	11	12	1	0	0	0
Brandstichting	1	2	7	6	0	0	0	0
Mishandeling	5	2	18	9	0	1	7	3
Illegaal Wapenbezit	1	0	0	0	0	0	1	0
Bomaanslag	0	0	0	0	0	0	0	0
Doodslag	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	41	35	70	62	6	3	11	6

Omdat racistisch geweld van diverse etnische richtingen kan komen en ook in evenzovele richtingen slachtoffers kan maken, inventariseren we de etnische richting van het geweld: welke 'etnische categorie' is slachtoffer van het geweld?

We keken daarbij al naar geweld met een antisemitisch karakter, een anti-islamitisch karakter en geweld tegen vluchtelingen. Omdat we in 2005 een aantal gevallen van racistisch geweld in beeld kregen met blanken als slachtoffer, hebben we dat in onze tellingen over dat jaar als nieuwe categorie geïntroduceerd.

In 2006 zagen we in alle slachtoffercategorieën een daling plaatsvinden. Het meest in het oog springende is het zo goed als verdwijnen van het geweld tegen vluchtelingen. Enkele jaren geleden was racistisch geweld tegen asielzoekerscentra en vluchtelingenwoningen nog een veel voorkomende vorm van racistisch geweld.²⁷

In 2006 zijn er nog maar drie incidenten geregistreerd. Deze daling zette zich overigens al enkele jaren geleden in.

Hier moet overigens wel een kanttekening bij gemaakt worden. Er is zeker sprake van een zichtbare daling van het aantal incidenten tegen asielzoekerscentra. Tegelijkertijd is er ook sprake van een veranderde etikettering. Een aantal jaren geleden, toen geweld tegen vluchtelingen en asielzoekers meer voorkwam en daar ook veel over geschreven werd, werd geweld tegen individuele vluchtelingen of toegelaten vluchtelingen(gezinnen) ook in die termen beschreven. Wij nemen momenteel echter waar dat bij dergelijke incidenten veel minder vaak vermeld wordt dat het hier om vluchtelingen gaat, maar vaker dat het om mensen van een bepaalde nationaliteit of om moslims gaat. Dit gebeurt niet alleen in reguliere media of in rapportages die wij ontvangen, maar ook daders van racistisch of extreemrechts geweld gebruiken deze nieuwe etiketten. Daardoor is een deel van de cijfermatige verandering óók te verklaren. Een incident tegen dezelfde slachtoffers werd eerst geregistreerd als geweld tegen vluchtelingen, maar nu als geweld tegen bijvoorbeeld moslims.

8. Onderrapportage

Zoals eerder werd aangegeven worden veel gewelddadige voorvallen niet gemeld. In deze en eerdere rapportages maken wij melding van enkele honderden gewelddadige incidenten met een racistische of extreemrechtse achtergrond per jaar. Die bevindingen zijn gebaseerd op wat wél gemeld is en daardoor terecht komt in diverse inventarisaties en registraties. Echter, rapporteren over de omvang van algemene criminaliteit — en dus ook het geweld dat bij ons centraal staat — kan ook op een andere bron worden gebaseerd, namelijk op onderzoek naar opgave door slachtoffers. Meestal worden dergelijke studies gebaseerd op survey's. Toen er in 2004 en 2005 ten behoeve van de *Monitor Rassendiscriminatie 2005* survey-onderzoek werd gedaan naar discriminatie-ervaringen, leverde dat belangrijke uitkomsten op. De bevindingen uit deze survey gaven reden om er van uit te gaan dat de onderrapportage op het gebied van racistisch en extreemrechts geweld aanzienlijk is. Het zou dan namelijk niet om honderden gevallen van geweld per jaar gaan, maar eerder om duizenden of zelfs nog meer. Het gaat in de resultaten van dit survey-onderzoek dus niet om concrete, beschreven geweldsincidenten, maar om een indicatie van de spreekwoordelijke ijsberg, waarvan een deel zich boven en een ander, groter, deel zich onder water bevindt. De relevantie van survey-onderzoek, om de cijfers in onze rapportages in een goede context te plaatsen, is dus groot. Wij hopen dat bij de volgende rapportage eind 2008 ook de uitkomsten van nieuw survey-onderzoek kunnen worden betrokken.

²⁷ J. van Donselaar & P. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extreem-rechts; vierde rapportage*, Amsterdam: Anne Frank Stichting, 2001. Zie www.monitorracisme.nl.

9. Vooruitblik op 2007

Een eerste voorzichtige blik op ons bekende incidenten geeft aan dat in deze rapportage gesignaleerde tendensen ook in 2007 een rol spelen. Hier moet dus nadrukkelijk een slag om de arm gehouden worden, omdat we bij het afsluiten van ons onderzoek voor deze rapportage nog niet halverwege het jaar waren.

Een eerste voorzichtige blik laat zien dat het aantal confrontaties hoog blijft. Een enkel voorbeeld:

- In Winschoten vond een vechtpartij plaats tussen een groep Lonsdalejongeren en rechtsextremisten en een aantal bewoners van het lokale asielzoekerscentrum. Naar aanleiding van het incident moesten enkele gezinnen uit het AZC verhuizen.
- Een groep jongeren uit Son en Breugel ging een allochtone jeugdgroep uit Eindhoven te lijf met stenen, fietskettingen en een honkbalknuppel. De groep was al eerder bij de autoriteiten in beeld gekomen vanwege een racistische website.

Daarnaast blijft ook de rol van extreemrechts bij het geweld beeldbepalend.

Enkele spraakmakende voorbeelden daarvan zijn:

- Een grote wapenvondst in het huis van een bekende rechtsextremist in Spijkenisse.
- Een gewelddadige aanval van een aantal activisten van Blood & Honour op antifascistische activisten in Uitgeest.
- De overval van een extreemrechtse groep op een kraakpand in Almere, waarbij het gebouw werd platgebrand. Na de arrestatie van 11 leden van de groep bleken ze verantwoordelijk te zijn voor een reeks aan brandstichtingen met extreemrechts motief.

10. Slot

In onze zevende monitorrapportage constateerden wij een trendbreuk met de periode 2001-2003. Er was in 2005 (en waarschijnlijk ook in 2004) een toename van racistisch en extreemrechts geweld zichtbaar. Deze trendbreuk laat zich vooralsnog aanzien als een tijdelijke verandering. Het lijkt waarschijnlijk dat de reactie op de moord op Theo van Gogh voor een belangrijk deel verantwoordelijk is geweest voor deze tijdelijke toename. In 2006 zagen we in ieder geval een afname van het aantal gewelddadige incidenten met een racistische of extreemrechtse achtergrond, van 296 naar 265. Dat is een daling van ruim 10%. Tegen de achtergrond van een afname is het des te opvallender dat zowel het aantal confrontaties als ook het aandeel van extreemrechts bij racistische geweldplegingen blijven stijgen.

Het aantal confrontaties steeg in 2006 verder tot 41. In 2005 rapporteerden we, naar aanleiding van een stijging, dat daarin voor een deel het zogenaamde Lonsdalevraagstuk was terug te zien: In veel gevallen waren zogenaamde 'Lonsdalejongeren' betrokken bij deze confrontaties. In 2006 was dit effect minder duidelijk zichtbaar. Bij maar 13 van de 41 confrontaties waren 'Lonsdalejongeren' betrokken. Dit is deels te verklaren door het doorradicaliseren van deze jongeren. Een verschijnsel dat wij de afgelopen tijd waarnemen is dat jongeren afkomstig uit het extreemrechtse gabbercircuit betrokken raken bij extreemrechtse formaties of radicaalrechtse skinheadgroepen. Zij ontdoen zich van het gabberimago en zijn vervolgens ook niet meer als 'Lonsdaler' te herkennen of kwalificeren. Mogelijk zien we dit terug in de cijfers over 2006 in de vorm van niet-Lonsdalegebonden confrontaties waar extreemrechts wel bemoeienis mee had. Daarnaast speelt ook de

tanende populariteit van het etiket 'Lonsdale' mee. Volgens onze waarneming worden 'Lonsdalers' in berichtgeving en rapportages steeds minder vaak met die term aangeduid, waardoor de zichtbaarheid van het Lonsdalevraagstuk afneemt.

Een andere opvallende stijging is het aantal gewelddadige incidenten waarbij extreemrechts een rol speelt. Dat is spectaculair toegenomen van 38 naar 67 gevallen in 2006. Deze ontwikkeling lijkt zich ook in 2007 voort te zetten, gezien een aantal opvallende incidenten.

Bij al deze ontwikkelingen moet aangetekend worden dat wij waarschijnlijk maar een geringe hoeveelheid van het bestaande racistische en extreemrechtse geweld waarnemen. Wanneer wij kijken naar survey-onderzoek dat plaatsvond in 2004 en 2005 is het waarschijnlijk dat de hoeveelheid niet-geregistreerd racistisch en extreemrechts geweld een veelvoud is van datgene wat wij hebben beschreven. Nieuw survey-onderzoek om onze bevindingen in een heldere context te plaatsen is dus zeer gewenst.